

FRANCISZEK SŁAWSKI
(Kraków)

PRASŁOWIAŃSKIE *MENŌTI* 'WSPOMINAĆ, PAMIĘTAĆ,
MENTIONEM FACERE, COMMEMORARE, MEMINISSE'

1. Z Pavle Iviciem znaliśmy się od bardzo dawna. Spotykaliśmy się i w Nowym Sadzie i w Krakowie, na Kongresach Sławistycznych. Wiele zawdzięczać Jego książkom: *Die serbokroatischen Dialekte...* (r. 1958, recenzowałem ją w *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* IV, 1961), cennemu wydaniu i opracowaniu gramatyki, słownika Vuka Karadžicia (*Srpski rječnik* 1818, r. 1966), pięknej książce *Srpski narod i njegov jezik* (r. 1971). Wiele jest też ważnych, odkrywczych prac z dialektologii, fonologii, akcentologii, np. *O govoru galipoljskih Srba* (r. 1957), *O govorima Banata* (r. 1949-1950), *Osnovnye puti razvitija serbochorvatskogo vokalizma* (r. 1958), *Der vokal ě als lebendiges Phonem in den serbokroatischen Mundarten* (1959).

Przed kilku laty przyjęliśmy Go do Polskiej Akademii Umiejętności.

2. Pavle Ivić poświęcał także sporo uwagi leksyce. Już w r. 1956 ogłosił ważny artykuł *Einige Beiträge zur slavischen Etymologie und Wortgeographie*. Omówił tu wnikliwie wyrazy *buj*, *kuznica*, *prĕlav*, *lĕkši*, *úgor*, *vigled*. W r. 1966 omówił szczegółowo leksykę Vuka Karadžicia (w wspomnianej wyżej książce).

W r. 1983 zainicjował prace nad Serbskim słownikiem etymologicznym, tworząc sekcję etymologiczną w Serbskiej Akademii Nauk. W r. 1998 Światowy Kongres Sławistów w Krakowie otrzymał od Pavle Ivicia piękny dar: *Ogledna sveska*, opracowana właśnie przez Etimološki odesk Instituta za srpski jezik SANU, urednik sveske: akademik Pavle Ivić. Znajdujemy tu wiele cennych artykułów, niemało napisał ich sam Pavle Ivić.

3. Dla uczczenia pamięci Pavle Ivicia poświęcam Mu uwagi o historii i etymologii prasłowiańskiego *menŏti*.

Wyraz zaświadczony jest tylko w złożeniach prefiksalnych:

stpol. *ws-po-mionǫć ws-po-mionę ws-po-mieniesz* od XIV w. 'wspomnieć, pomyśleć o czymś minionym', już w Bogurodzicy, Kazaniach

świętokrzyskich, Psalterzach, jeszcze u Marcina Bielskiego: *racz wspomionąc* na obietnice (według Brücknera, Słownik etymologiczny języka polskiego, s. 641, częste od XIV do XVI wieku);

cz. *vz-po-menouti -nu -neš* 'wspomnieć, przypomnieć sobie, pamiętać', stcz. *vz-po-manúti* 'ts.', słowac. *s-po-menút' -nie* 'wspomnieć', *spomenút' si* 'przypomnieć sobie';

sch. od XIV w. *po-ménuti pò-mēnēm* 'wspomnieć, pamiętać, mentionem facere, commemorare', np. *pomeni* ga, Bože, *pomeni* nas, o presveta Divice!, sch. także *s-po-ménuti s-pò-mēnēm* 'wspomnieć', bułg. *po-mená -ěš* 'modłać się uczcić pamięć zmarłego, wspomnieć' (również u Gerova), *s-po-mená -ěš* 'wspomnieć' (u Gerova też 'o wspomnieniu zmarłego'), *въз-po-minávam* 'wspominać, przypominać', maced. *s-pomene* 'wspomnieć', *pomen* (nomen deverbale < pomene = spomene) 'wypominki za zmarłym na cmentarzu i w cerkwi; wspomnienie', stcsł. (już w najstarszych zabytkach) *po-męnqti po-męnq* 'wspomnieć, przypomnieć sobie, memorare, commemorare' (rdzenne -ę- tłumaczyć trzeba upodobnieniem do sąsiednich spółgłosek nosowych), *въс-po-męnqti* 'ts.' obok *po-měnqti*, *въс-po-měnqti* 'ts.' (o oboczności -ęn- : -ěn- zob. Diels, Altkirchenslavische Grammatik, s. 58 uwaga 9);

rus.-csł. *въс-po-męnuti* *въс-po-męnu* 'wspomnieć, przypomnieć sobie', ros. *vs-po-mjanút' -nú* *vs-po-mjáneš'b* 'wspomnieć', *po-mjanút' -janú* *po-mjáneš'b* 'wspomnieć', 'pomodlić się w intencji kogo', 'pomodlić się (odprawić nabożeństwo) o spokój duszy kogo', 'urządzić stypę', 'wziąć udział w nabożeństwie żałobnym za kogo', ukr. *po-m'janúty -nú -neš* 'wspomnieć' (także u Hrinčenki), *s-po-m'janúty -nú -neš* 'ts.' (również u Hrinčenki, tu też *po-menyty* 'ts.'), brus. *pa-mjanúć* cerk. = ros. *potjanút'b* (zob. wyżej), dial. u Nosoviča *s-po-mjanúć* 'wspomnieć, przypomnieć sobie', *us-po-mjanúć* 'ts.', *po-mjanúćsa* 'upomnieć się często przypominając'.

Pśł. *menqti menq* jest czasownikiem prymarnym utworzonym od indoeuropejskiego pierwiastka *men-* 'mente agitare' (któremu już w r. 1897 poświęcił A. Meillet pracę *De indoeuropaea radice men-*). Do tej samej rodziny należą: *мънѣти мънѣ* 'myśleć' prasłowiański czasownik stanu z regularnym wokalizmem pierwiastka zredukowanym i prastare compositum *pa-męťb*.

Dokładne odpowiedniki pśł. *menqti*: lit. *menù miñti* 'pamiętać, zapamiętywać' (bsł. *menō*, słow. -nq- w infinitiwie wtórne, pochodzi z praesens, spodziewalibyśmy się **męti menq*), stind. *mánati* 'wspomina'.

Trautmann, *Baltisch-slavisches Wörterbuch*, s. 180, Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, s. 726 nn.